

II. MEŞRUTİYET DERGİCİLİĞİNDE TALEBE DEFTERİ: HÜSEYİN RAGIP'IN YAZILARI

Talebe Defteri in the Journal of Constitutionalism II: Articles of Hüseyin Ragıp

Dr. Ekrem Zahid BOYRAZ

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, BAP Koordinasyon Birimi, Ankara/Türkiye

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4878-7706>

ÖZET

Bilginin çoğaltılarak paylaşılma sürecinde kalıcı etkisi göz önünde bulundurulduğunda kağıt ve matbaa bugünkü ilmi seviyenin en önemli mimarları olarak kabul edilebilir. Basım faaliyetinin belirli bir sistematığe dönüştürülerek haber yapıları vasıtasıyla sürekli hale getirilmesi ise basın kavramını doğurmuştur. Yaşanan gelişmelerden bireyleri haberdar etme veya paylaşılacak istenen haberi bireylere aktarma düşüncesi basın faaliyetini gazetecilik, dergicilik gibi kategorilere ayırmıştır. Bu çerçevede Osmanlı dergiciliği Tanzimat döneminden başlayarak Osmanlı basınında kendisine bir yer edinmiş, özellikle II. Meşrutiyet döneminde önemli derecede gelişme göstermiştir. Çalışmada Osmanlı'da basın ve dergicilik faaliyetlerinin gelişimi ele alınmaya çalışılmıştır. II. Meşrutiyet dönemi dergilerinden olan Talebe Defteri'nin yayın serüveni ve teknik tanıtımı yapılmıştır. Ayrıca dergi yazarlarından Hüseyin Ragıp (Baydur)'un dergide yazdığı yazıları, eğitim perspektifinden anlaşılmasına çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Talebe Defteri, Basın, Dergi, Gazetecilik.

ABSTRACT

Considering its permanent effect in the process of sharing and reproducing knowledge, paper and press can be considered as the most important architects of today's knowledge/science level. The permanence of printing activity by transforming it into a specific system and making it continuous through news sheets generated the concept of press. The idea of informing individuals about the developments experienced or conveying the news to individuals has divided the press activity into categories such as journalism and magazine publishing. In this context, Ottoman journalism gained a place in the Ottoman press starting from the Tanzimat period and developed significantly especially during the Period of Constitutionalism II. In this study, the development of press and magazine publishing activities in the Ottoman Empire is tried to be discussed. The publication adventure and technical introduction of the Talebe Defteri, which is one of the journals of the Constitutionalism II, was made. In addition, the articles of Hüseyin Ragıp (Baydur), one of the journal writers, were tried to be understood from the perspective of education.

Keywords: Education, Student Book (Talebe Defteri), Press, Magazine, Journalism.

1. GİRİŞ: OSMANLI'DA BASIN VE DERGİCİLİK

Dünyada modern matbaa ve bilginin çoğaltılması Rönesans sürecinde Avrupa'da yaygınlık kazanmıştır. XVI. yy.'a gelindiğinde Avrupa'nın önemli kentleri başta olmak üzere üç yüz kentinde 1700'den fazla matbaanın faaliyette olduğu düşünüldüğünde basım faaliyetlerinin ne denli yoğun olduğu değerlendirilebilir. Bu dönemde kırk bin başlıkta on beş ila yirmi milyon kitabın okuyucuyla bulunduğu tahmin edilmektedir. XVIII. yy.'a gelindiğinde basılan eser sayısı için verilen rakamlar milyarlar seviyesindedir. Kitapla başlayan basım faaliyetleri aynı dönemde zamanla çeşitlenerek gazeteciliğin doğmasını ve gelişmesini beraberinde sağlamıştır. Osmanlı'nın Türk matbaacılığı ile tanıştığı dönemde ise sadece Londra'da on gazete yedi bin nüsha ile okuyucuyla buluşmaktadır (Koloğlu, 2010: 1-2).

Osmanlı Devleti dergicilikle, matbaanın geç gelmesinin bir sonucu olarak Avrupa'dan yaklaşık iki yüz yıl sonra tanışmıştır (Nuhoğlu, 1999(VII): 222). Osmanlı'da matbaanın ilmi eser üretmeye dayalı bir anlayışla faaliyet yürütmesi haber yapılarının yani gazetecilik ve dergiciliğin de doğal olarak gecikmesini beraberinde getirmiştir. İlk gazete olan Takvim-i Vekayi'nin (1831) yayın hayatına girmesinden kısa süre sonra Osmanlı toplumu ilk dergisiyle (1849) tanışmıştır. Vaka-i Tıbbiye adıyla iki yıl süreli ve 28 sayı olarak çıkan ilk Türkçe dergi olma özelliğini taşıyan bu dergi bilimsel nitelikte ve yanında Fransızca bir kopya nüsha ile birlikte çıkmıştır (Gönenç, 2006:21-22). Osmanlı toplumunun tanıştığı ikinci dergi ise Münif Paşa'nın öncülüğünde yayın hayatına başlayan Mecmua-i Fünun olmuştur. Dergi, 1862-1867

aralığında kesintili olarak 47 sayı olarak çıkmıştır. Mecmua-i Fünun, Tanzimat dergiciliğinde ortaya koyduğu üslup ve dergicilik perspektifiyle haleflerine çığır açmış, Tanzimat aydınlanmasına katkıda bulunmuştur. 1860'lı yıllar Şinasi, Agâh Efendi ve İbrahim Şinasi Efendi'nin öncülük ettikleri Tercüman-ı Ahval, Tasvir-i Efkâr, Muhbir gibi gazetelerin çıkarılmasıyla hem gazeteciliğin hem de dergiciliğin geliştiği bir dönem olmuştur. Erkan-ı Harbiye-i Umumiye dairesinin onbeş günlük olarak çıkardığı Ceride-i Askeriye yayın hayatını 1864-1919 aralığında kesintisiz olarak sürdürmüştür (Ercan, 2011: 46-47; Budak, 2014:190-199). Cemiyet-i Kitabet adını taşıyan bir kuruluşun gayretleriyle 1864'te yayın hayatına kazandırılan bir dergi de Mecmua-i İber-i İntibah'tır. Dergi sekiz sayı çıktıktan sonra yayından çekilmiş, aynı kuruluş Mecmua-i İber-i İntibah'ın devamı görünümünde Mecmua-i İbretnüma'yı çıkarmıştır. Mecmua-i İbretnüma'yı 1867'de Mecmua-i Ulum ve Tuhfetü't-Tıb takip etmiştir. Belirtilen dergiler dışında dar bir okuyucu kitlesine hitap eden başka tematik dergiler de çıkmıştır (Varlık, 1985(I):116). Türk dergiciliğinde ilk resimli Türk dergisi 1862 yılında Mustafa Refik tarafından çıkarılan Mirat'tir. Mirat sadece üç sayı çıkabilmiştir. İlk müzik dergisi ise on sayı olarak 1863'te çıkan Musik-i Osmani olmuştur. Mümeyyiz ilk çocuk dergisi hüviyetiyle gazete haftalık eki olarak çıkmıştır. Mümeyyiz, kırk dokuz sayı çıkararak dönemin şartları itibarıyla başarılı bir dergi olarak kabul görmüştür. İlk mizah dergisi ise 1869'da Teodor Kasap tarafından çıkarılan Diyojen olmuştur. Tanzimat dergiciliğinin öne çıkan diğer dergileri arasında Mecmua-i Ulum, Yedigâr, Keşkül, Dağarcık, Muharrir, Derme-Çatma gösterilebilir. Meşrutiyet dergiciliğinde dönemin en önemli dergisi 1891'de Ahmet İhsan tarafından haftalık olarak çıkarılan ve yazı işlerini Tevfik Fikret'in üstlendiği Servet-i Fünun olmuştur. Dönemin önemli olarak kabul edilebilecek bir diğer dergisi de Ebuuziyya Tevfik tarafından çıkarılan Mecmua-i Ebuuziyya'dır. Mecmua-i Ebuuziyya uğradığı sansür uygulamalarına rağmen kesintili olarak ta olsa yayı yaşamını 159 sayı ile 1912 yılına kadar sürdürmüştür. Dönemin dikkat çeken diğer dergileri olarak Gayret, Rehber-i Fünun ve Hafta gösterilebilir (Gönenç, 2006: 22-23). Tanzimat'tan Meşrutiyete Osmanlı basınına geldiği aşamayı fotoğraflamak gerekirse 1908-1909 yıllarında 353 gazete ve dergi yayın hayatında kendine yer bulmuştur. 1910 yılında bu rakam 130, 1911 yılında ise 124'tür. Birinci Dünya Savaşı'nın ilk yılında 1914'te 73, 1915'te ise 6'ya gerilemiştir. 1916'da 8, 1917'de 15 ve 1918'de 71 olarak kayıtlara geçmiştir (Öztoprak, 1981: 25-27). II. Meşrutiyet döneminde basın ve dergicilik alanında bu denli hareketliliğin yaşanmasında en önemli unsur, sansürün kalkması olmuştur. 1908-1918 yılları arasında yayımlanan süreli yayınların sayısının binin üzerinde olduğunu söylemek mümkündür. Bu dönem dergi dergi çeşitliliği açısından kayda değer bir dönem olmuştur. Nitekim dergicilik adına askerlik, müzik, aile, din, bilim, sanat, iktisat, mizah, öğrenci ve gençlik temalı birçok dergi çıkmıştır. Bu dönem dergiciliğinde sayı ve çeşitlilik fazla olsa da dergiler uzun ömürlü olmamış ve genel olarak küçük hacimli, 2-8 sayfa aralığında çıkmışlardır. II. Meşrutiyet dönemini dergicilik adına değerli kılan bir diğer özellik ise dergi faaliyetlerinin Anadolu'da yaygınlık kazandığı bir dönem olmasıdır. Örneğin Konya'da bu döneme kadar basın adına sadece vilayet gazeteciliği faaliyeti görülürken bu dönemde 1908-1918 aralığında 11 gazete ve 8 dergi yayıncılık faaliyetinde bulunmuştur. Basın özgürlüğünün bir sonucu olarak dergi çeşitliliğinin yaşandığı dönemde çıkan Defter, çağdaşı olan birçok derginin aksine uzun soluklu ve hacimli bir dergi olarak yayın misyonuna uygun gayet iyi bir iş çıkarmıştır denilebilir (Varlık, 1985(1):116-117).

2. TALEBE DEFTERİ

Talebe Defteri meşrutiyet döneminin bir eğitim dergisi olarak 5 Haziran 1913 tarihinde perşembe günü çıkardığı ilk sayıyla basın dünyasıyla tanışmıştır. Derginin ilk sayısında dergi adının altında yer alan "müessis ve müdürü müderris Ahmet Halit" ifadesi derginin tüm sayılarında yer almıştır (Talebe Defteri, 1329(1): 1). Dergi "yarım aylık mecmua" ibaresiyle ayda iki kez çıkarılmıştır. Derginin fiyatı 20 para olarak başlamış, zamanla 40 para ve 56. sayıdan son sayısı olan 68. sayıya kadar fiyatı 100 para olarak belirlenmiştir. Dergi bir sayfa aralıkla iki kapaklı bir mizanpaj anlayışıyla çıkmıştır. Dergi "talebe için çalışır" sloganını her sayısında bir motto olarak kullanmıştır. Bu sayede Talebe Defteri'nin yayın politikasının en önceliğinin öğrenci ve eğitim olduğu ifade edilebilir.

Derginin ilk sayısında Satı imzalı "Bir Mektup", Fazıl Ahmet'e ait "Musahabe", Ahmet Şunudi'nin "Telebe Hayatı", Abdülfeyyaz Tevfik'in "Çocuk ve Tabiat", Siraccetin'in "Seyahat", İsmail Hakkı'nın "Tatbikat Mektebinin Hayatından", Suat Fahir'in "Kelebek, İpek Böceği, Rakamların Havasından" yazıları yer almıştır (Talebe Defteri, 1329(1): 1).

2.1. Teknik İnceleme: Sayfa, Sütun, Mizanpaj

Derginin sayfa sayısı genel olarak yirmi sayfa olarak planlanmıştır. Rutin planlamanın dışında olarak Talebe Dergisinin 4, 5, 8, 13, 14, 15. sayıları on dokuz sayfa olarak çıkmıştır. 41,42, 45-50. sayıları 16 sayfa, 51 ve 52. sayıları ise birleşik basım olarak 60 sayfa çıkarılmıştır. Ayrıca derginin 16. sayısı rutin dışı olarak 41 sayfa basılmıştır. Defter bu sayısını Şehzade Abdülmecid Efendi'nin kendi çalışması olan ve deftere hediye ettiği "Ben Büyüyeyim de" adını verdiği tablosuna ithafen özel ek bölüm yayınlamıştır. Defterin 10. sayfasında yer alan tablonun üst kısmında "Şehzade-i Al-i Şan Abdülmecid Bin Abdülaziz Han Hazretlerinin çiredesti/yetenekli sanatları olup lûtfen ihdâ buyurulmuştur" ifadesi bu durumu teyit etmektedir. Tabloda bir kız ve erkek öğrenci yer almakta, erkek öğrenci Osmanlı Devleti'nin Balkan coğrafyasını gösteren bir haritaya yumrukları sıkı bir şekilde ve iki eli yana açılmış bir şekilde bakmaktadır. Kız öğrencinin ise yönü erkek öğrenciye dönüktür. Defterin bu sayısının yayımlandığı tarihin miladi 1 Ocak 1914 tarihi olması münasebetiyle, defter tablo üzerinden okuyucuya siyasi bir mesaj vermekte olduğu söylenebilir. Birinci Dünya Savaşı'nın Temmuz 1914'te başlaması, Osmanlı Devleti'nin Ekim 1914'te savaşa dahil olduğu düşünüldüğünde tablonun önemi daha da artmaktadır. Ayrıca Defter'in okuyucu kitlesinin genç talebeler olduğu göz önüne alındığında yaklaşan savaş şartlarına karşı ülke gençliğini milli söylemlerle bilinç olarak hazırlama gayreti olarak ta görülebilir. Bu durumun yaşanmasında Şehzade Abdülmecid Efendi'nin maddi desteği ile birlikte hediye ettiği tablo üzerinden okuyucu kitlesine siyasi mesaj verme gayreti olduğu söylenebilir. Dergi, kapağında "Şehzade Ali Nejat Abdülmecid Efendi tarafından ihsan buyurulmuştur" ifadesiyle bu yardımı beyan etmiştir. Ayrıca, dergi "defter" imzasıyla Şehzade Abdülmecid Efendi'ye ithafen bir teşekkür mesajı yayınlamıştır:

Osmanlı talebesine, naçiz defterleri büyük bir müjde vermekle mübahi/övünen oluyor: "Sahifeleri, en kıymetli bir eserle: Şehzade Abdülmecid Efendi Hazretlerinin dünyalara değer tablolarıyla müzeyyen, şairlerimizden, erbaplarımızdan birkaç zata bu eser-i enfesin ilham ettiği neşideler/şiiir, manzume, makaleler onun mahiyet-i cihan kıymetini izah edecektir. Esir-i vatana Osmanlı yavrularının fikri, hissi, vatani terbiyesine hizmet etmekle iftihar eden "talebe defteri" mazhar olduğu lütuf ve iltifat-ı alü'l-âle karşı teşekkürden acizdir. Osmanlı gençliğinin akide-i vataniyesini en bedi bir temsil ile tasvir eden, gençliğimizin ruhuna muin, metin, kat'i bir akide-i vataniye kudret-i sanatkaranesini haiz olan bu levhanın yalnız manasını takdir edebilmek bizce en mümkün mukabele-i şükranıyedir." (Talebe Defteri, 1329(16): 241).

Defter, sayfa düzeninde bazen tek sütun bazen de çift sütun tertibiyle okuyucuya ulaşmıştır. Bu geleneğini ilk sayısından itibaren ilkesel olarak sürdürmüştür.

Mizanpaj olarak Defter, dönemin klasik dergicilik anlayışı paralelinde bir anlayış benimsemiştir. Mizanpaj, Fransızca bir kelime olan "mise en page" kelimesinden türemiş ve "sayfalama" anlamında kullanılmaktadır (TDK sözlüğü, mizanpaj maddesi). Mizanpaj tekniği uygulamada yazı, sayfa çizgisi, kullanılan şekil veya görsellerin sunum biçimi belirli bir düzen içerisinde ve süreklilik arz eden bir üslupla öne çıkmaktadır (Koyuncu, 2016:143). Bu bağlamda yazılar (şiiir, makale, deneme, hikâye vb.) konuları çerçevesinde tek ya da iki sütun olarak sunulmuş, şekil ve görsel zenginliğe her sayıda dikkat edilmiştir. Dergi kapağı ilk sayfada yer alırken hemen altında, çıkarılan sayının gündemi manşet olarak bir görsel eşliğinde sunulmuştur. İkinci sayfada abone ile olan ilişkilere yer verilmiş, üçüncü sayfada ise derginin logosu yeniden kullanılarak altında derginin sayı gündemine ilişkin başyazıya yer verilmiştir. Bu doğrultuda her zaman olmamak kaydıyla yazarların vesikalık resimleri yazılarının başlangıç kısmında yer almıştır.

3. HÜSEYİN RAGİP'İN YAZILARI

Hüseyin Ragıp'ın Talebe Defterinde sekiz yazısı yayınlanmıştır. Yazılarını hikâye veya mektup formatında kaleme alan Hüseyin Ragıp üstü örtülü didaktik bir üslup kullanarak öğrencilerin davranışlarını ahlak-ı hamide ölçütünde iyileştirmeyi amaçlamıştır. Yaşamın içinden örnekler sunarak okuyucu öğrencileri düşünmeye sevk ederek, iç muhasebe yapmalarını ve davranışlarını güzelleştirmeyi hedef alıcı bir yazı tarzını benimsemiştir. Yazıları; sınıfta, namuslu adam kimdir?, saray içi, bir mektup, eli değnekli, gece bekçisi, Türkçe muhabbeti, Türk'ün insafı başlıklarıyla yayınlanmıştır.

Hüseyin Ragıp, "sınıfta" başlıklı yazısında (1334(51-52): 837) bir öğrencinin okulda nasıl davranması gerektiği hususunda ve "mektep adabımuâşeret-i" bağlamında çok önemli detaylar sunmaktadır. Öncelikle öğrencilerin insan olarak sosyal yaşamda sergileyeceği hal, tavır ve sözlerine çok özen göstermesinin yanında bu özelliklerini öğrenci kimliğiyle okulda daha da itinayla sergilemesi gerektiğine inanmaktadır.

Hüseyin Ragıp'a göre okul, dünyanın prototipi ölçөгündedir. Bu küçük dünyada öğrenciler kendilerinden üstün ve büyük olanların yanında küçük olanlarla da hemhal olurlar. Okul her bir bireyin farklı fıtrata sahip olduğu biraz da karışık bir sosyal ortamdır. Okul ortamında şen şakrak, geçimli, sevimli ve mütevazi kişiliklerin yanında sert, huysuz, kavgacı ve sınırlı bireyler de bulunmaktadır ve öğrencilerden bu zıt karakterlerle uyumlu bir birlikle okul hayatını devam ettirmeleri beklenir. Böylelikle bu uyum sayesinde düzenli ve huzurlu bir okul yaşamı da elde edilmiş olacaktır. Öğrenciler sınıfa girdiklerinde sükunetle girmeli ve sınıfta bu davranış melekelerini dersin sonuna kadar sürdürmelidir. Öğretmen derse geldiğinde bütün öğrenciler ayağa kalkmalı, öğretmenin onayı olmadan oturmamalıdır. Ders süresince öğretmenin dikkatini dağıtacak, onu üzecek her türlü (sırayı sürekli oynatmak, kalem çevirmek, esnemek, sıra üstüne yatmak, başka şeylerle meşgul olmak, kalemi kulak arasına sıkıştırmak vb.) davranıştan uzak durmak terbiyeli öğrenci olmanın bir gereğidir. Öğretmen bir soru sorduğunda öğrenci edeplice ayağa kalkarak biliyorsa cevap vermeli, bilemediğinde ve cevabın öğretmen tarafından izahında "evet" veya "hayır" gibi tek ve kaba bir ifade yerine "evet efendim, hayır efendim" gibi nazikçe ifadelerde bulunmalıdır. Öğrencinin öğretmeniyle iletişimini göz temasıyla kurması iletişiminin kalitesini artıracaktır. Hüseyin Ragıp iyi bir öğrencinin özelliklerini "hilmi, tevazuu, mülayemeti/yumuşak huyluluk ve iyiliği ile refiklerinin muhabbet teveccühünü kazanmaya çalışır. Onları tazip/üzme edecek, gücendirecek sözler söylemez ve bilakis kendilerini daima memnun eder. Muntazam bir mekteplinin duruşunda, tutumunda giyinişinde ayıplanacak hiçbir kusur bulunmaz" olarak tanımlamaktadır.

Hüseyin Ragıp'ın 1917-1918 yıllarında sultani konferanslarında Kadıköy Sultanisi Müdürü olarak yaptığı bir söyleşi, Defterde "namuslu adam kimdir?" başlığıyla yayınlanmıştır. Hüseyin Ragıp bu yazısında (1332(34): 545-547) "namuslu adam"ı tanımlarken bu ifadenin neye ve kime göre namusluluk olduğunu anlamlandırmaya çalışmaktadır:

Bir mecliste konuşulurken birinden bahsedildiğinde herkes 'evet evet biliriz namuslu adamdır' der. Lalettayın/gelişigüzel bir kimse hakkında tahkikata girişseniz eğer o ismi ağızlarda fazla dolaşmamış ve binaenaleyh çok tanınmamış bir kimse ise ekseriyetle şu tarzda cevap alırsınız: 'vallahı bilmem, kendisinden hiç bahsolunduğunu işitmedim. Namuslu bir adam olsa gerek...' Halbuki efendiler, insanlar arasında ismi ağızlarda çok dolaşmış birçok dedikodulara zemin ve vesile olmuş ne kadarları vardır ki haklarında cereyan eden gayrı muvafık/uygun olmayan şayialar hilafına pek doğru ve namuslu adamlardır.

Toplumda fazla tanınmamış kişiler için Ragıp "ne kokar ne bulaşık" tabirini kullanmaktadır. Bu tarz kişilikler namuslu olmak adına toplumda görünmemeyi tercih etmek yerine aslında "insanlardan ve dostlardan sıkıntı zamanlarında onlara yardım etmek mecburiyetinden dolayı" görünmemeyi tercih etmektedir. Hüseyin Ragıp bu tespitini, testi metaforuyla desteklemektedir. Ragıp'a göre bir testi iki sebebe dayalı olarak çatlamaş kabul edilebilir. Testinin ya hamuru iyi yoğurularak, pişirilerek mukavim bir haldedir ve kırılmaz ya da testiciden alındıktan sonra hiç kullanılmadığı için sağlam durumdadır. Bu metafora olduğu gibi eğer bir insan "hayatta namusa taalluk eder hadiseler karşısında bulunup nefsinı tecrübe etmemiş olmaktan dolayı namuslu kalmış ise bunun da pek o kadar kıymeti olamaz. Bir yağmurluktan su geçip geçmediğini anlamak için onu yağmurlu bir havada giymek icap eder. İnsanların namuslu olup olmadıkları namus ve ahlaka taalluk eder hadiseler karşısında bulunmalarıyla olur." Bu sebeple namuslu adam kalbinde iman ve yararlı fiil üretme kaynağıyla, hak ve hakikat için kendisine gelecek zararları düşünmeksizin uğraşan ve başkalarının menfaati karşısında kendi menfaatini feda etmeyi bilen bir adamdır.

O halde hayattan istifade adına bireyin eline geçirdiği fırsatları yalnızca kendi nefsine çıkarımda bulunması da Hüseyin Ragıp'ın namusluluk anlayışına uygun düşmemektedir. Ayrıca servetini çekmeceinde saklayan bir hasis, sanatının zevkine kendisinden başka kimseyi tattırmayan musikişinas, ilminden başkalarını istifade ettirmeyen alim, bilgisini arkadaşlarından sakınan bir öğrenci bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Hüseyin Ragıp "saray içi" başlıklı yazısında (1330(24): 391) betimlemenin yoğun olarak kullanıldığı bir yazı kaleme almaktadır. Bir gün içerisinde "saray içi" parkı olarak nitelediği mekânın ağırladığı misafirler üzerinden yaşamın farklı yönlerini veciz bir üslupla hikayelendirmektedir. Türkçeyi gayet sade bir dil anlatımıyla sunuyor olması okuyucuda hem yazmayı hem de okuma zevkini fazlasıyla yaşatan bir his uyandırmaktadır. Bu durum kendisinin bir öğretmen edasıyla öğrencilerini belirtilen hususta teşvik edici ve cesaretlendirici bir amaca sahip olduğunu düşündürebilir.

Sıcak bir yaz günü özelinde İstanbul parklarının müdavim profilini, parkların işlevselliğini okuyucuya aktarmaktadır. Saray içi Parkı “kağıtlarla akşama kadar boğulan katipler mağazalarda heyecanlı kazanç gürültüleriyle bitap düşen tüccarlar mekteplerinde bir günün müteaddid dersleriyle dimağları yorulan şakirtler” için bir dinlenme alanı, bir vaha sayılabilir. Parkın vefakâr müdavimleri arasında “belleri bükük ihtiyarlar, kol kola her günün şunun-u şebabını/gençlik ile ilgili işleri birbirlerine nakleden gençler evlerinde bulamadıkları hevayı istirahati buralarda arayan kadınlar” bulunmaktadır. Günün yorgunluğunu atma, dinlenme amacıyla parkı geçici yaşam alanı olarak benimseyen konuklar, bekçi çingırağının sesiyle geceye geçiş hazırlığına yönelmektedir. Kimse parkın sunduğu konforu terk etmek istemese de gayrimemnun bir sitayişle parkı terk ederler. Saray içi Parkı “gündüz ki saatlerine hazırlanmak üzere artık tamamen hulul eden gecenin zulmetlere boğulan sessizlikleri içinde medid/uzun uykusuna dalar. Ve bütün gece uyur...”.

“Bir mektup” yazısında (1330(31): 397-399) Hüseyin Ragıp öğrencilerin okullarda o dönem için yeni gündemine dahil olan izcilik ve faaliyetlerinin ne/nasıl olması gerektiğini bir mektup üzerinden öğretici üslup özelliği ile okuyucuyu beslemektedir. Yazının içeriğinden öğrencilerin izciliği benimsemekle birlikte faaliyetlerine ayırdıkları zaman dilimi itibarıyla derslerini ihmal ettikleri anlaşılmaktadır. Ağabey Öztekin’in öğrenci kardeşi Orhan’a bu durumu öğretmeninin mektubunda ifade ettiği şikayetler üzerinden aktarmaktadır. Ragıp öğrencilerin izci olunca derslerini ihmal etme durumunu “İzcilik hiç şüphe yok ki haddizatında pek iyi bir şeydir. Bunu bildiğim içindir ki iptida da izcilik yazılmak için daima müracaat ettiğin zaman hemen muvafakat etmiştim. Fakat izci olmak demek yalnız çok yol yürüyebilir, sağlam bacaklara, ağır güllerle kaldırabilir kuvvetli kollara sert ve kabarık pazılara malik olmak demek değildir. Yalnız kuvve-i bedeniyesi tenemmi/büyümüş ve inkişaf etmiş bir adam da demek değildir. İzci olmak memlekete vatana her cihetle nafi bir fert olmak demektir. İzcinin bacakları kolları kadar dimağı da kuvveyi bir araya toplamış ‘mükemmel âdem mükemmel şakirt’ demektir. Bu hakikati yalnız sana ben söylemiyorum. İzci ocağının nizamnamesini izciliğin kütüğünü dikkatle okursan bunları daha iyi ifade edilmiş olarak orada da bulabilirsin...” ifadeleriyle pekiştirmekte, haddizatında öğrenci kimliğiyle bir bireyin nasıl davranması gerektiğini güzel bir üslupla dile getirmektedir.

Hüseyin Ragıp “eli değnekli” yazısında (1329(21): 341-343) öğretmen, okul, öğrenci kavramlarının güncel karşılığını, ideal anlamda nasıl öğretmenin nasıl olması gerektiğini kendi yaşamından bir kesit aktararak sade ama betimsel bir dille ifade etmektedir:

Eli Değnekli

Hala bugün vaki olmuş gibi hatırımdadır. Daha pek küçük mektebe devama başlamak daha doğrusu başlattırılmak yaşına varmamış küçücük bir çocuktum. Bulduğum vilayet merkezinde hocanın torunu bir gün beni mahallemizin kız mektebine götürmüştü. Ötede beride küçük arkadaşlarının mekteplerin heybet ve dehşetine hocaların şiddetine dair verdikleri o bitip tükenmeyen tafsilat ile zaten bu irfan binalarından yılgin gözlerim mahalle kız mektebinin üç basamakla çıkılan kapısından içeriye girerken her şeyden evvel hocaları araştırdı. Baş hoca daha gelmemiş ve kendisiyle beraber henüz iki arşın boyundaki sırtından çıkan korku ve tehdit te sınıflara yayılmamış olduğu için ortalıkta büyük bir gürültü ve şamata hüküm sürüyordu.

iki harfliden üç harfliye geçen birinci sınıf kızlarının gürültüsü ta sokaklara akseden hece çalışmaları ikinci sınıftaki tarh ve taksim meseleleri gürültücülere meram anlatamayan bevvabenin yorgun ve çatlak sesi kapı önündeki şekerinin mektepli müşterileriyle namütenahi alım ve satım davaları okuyanların bağırınların kavga edenlerin memzuc/karışık ve müşevveşi/düzensiz bütün bunlar orasını mektepten başka her şeye benzer bir mahşer-i asvata/sesler bir girüdar/savaş harekata hemen hemen bir muharebe meydanına benzetmişti.

Hususi kaygılar içinde kimsenin kimseye dikkate vakit bulamadığı bu hengamede bir köşeye çekilerek vukuatın cereyanına bakmaya başladım. Birden bu gürültü bu velvele sınıflardan yükselen uğultu kesildi bevvabe toplandı şekerli savuştu gürültücü kızlar sustu. Ve sokaklara mahalleye mütemadiyen birbirine karışmış yüksek seslerin taşkın velvelesini gönderen mektebin şimşekli havasında ani ve derin bir sükûn hasıl oldu. Yavaş ve korkak fısıltılar “baş hoca”nın eşik üzerinde köşe başından görüldüğünü henüz bundan haberdar olmayanlara tebliğ etti.

Nihayet baş hoca göründü bu, yaşı doksana varmış beli bükülmüş titrek ak sakallı bir ihtiyardı. Eşikten inmesi herhalde büyük bir külfete tevakkuf/bağlı ediyor ve başkalarının muaveneti olmadıkça yapılması müşkül bir işi gibi görünüyordu. O zaman baş hocaya yardım ettiler. Yavaş fasıllı adımlarla merdivenleri çıktı. Kapıdan girdi ve etrafına atif nazarla senelerden beri devam eden dayaklı hakimiyetinin sınıflarda tesis ettiği sükunetten emin ve memnun olarak dest-lerzedar /titrek ellerle talimine mevdu/tevdî edilmiş üçüncü sınıfa girdi.

O vakit bir iki saatten beri devam eden gürültülü şetaretin/neşe yerine sınıfta amik/derin bir hüznün ve elem kaim olduğuna dikkat ettim. Önlerindeki kitaptan başlarını kaldırmayarak büyük bir ciddiyet içinde sanki uzun zamanlardan beri sükûn ve sa'y ile me'luf /alışmış buldukları zannolunan talebeler ara sıra göz ucuyla mutlaka tehlikesi neredeyse görünecek afetli bir şey arar gibiydi.

Şimdi ders başladı galiba kıraat dersi vardı. Sıranın başından birinci ikinci üçüncü talebeler bahislerini sürat ve suhuletle okudular. Nevbet dördüncüde idi fakat derse bunda çalışmamış olmaktan mütevellit bir suubet/zorluk bir ifade hiss olunuyor, bazı satırları yanlış okuduğu anlaşılıyordu. Nagehan/birdenbire hocanın yan tarafından uzunluğu iki arşını mütecaviz müthiş bir sırığın yükseldiği görüldü. Bu korkunç tedip aleti bir anda nısf-ı kutrı/yarıçap büyük bir daire resmederek kalktı ve korkularından kalpleri titreyen talebelerin fevk-i tehdidinde bir saniye tevakkuftan/durma sonra havf ve heyecanla okuduğu satırları büsbütün kaybeden dördüncü kızın zayıf ve takatsiz omuzlarına indi.

O zaman fena halde korkarak çekildiğim köşeden büsbütün silinip yok olmak arzusu içinde bütün küçük arkadaşlarım tarafından dayak hakkında verilen tafsilatın artık sıhhatine tamamen kani bu dayaklı yere bir daha ayak basmamaya ahdettim.

“Gece bekçisi” yazısında (1329(16): 259-260) Hüseyin Ragıp gece bekçileri üzerinden mesleklerin kutsallığını, her mesleğin varlığa hizmette ayrı bir değere sahip olduğunu güzel bir anlatımla okuyucu genç öğrencilere aktarmaktadır. Genç öğrencilerin okuyucu kitlesi olduğu Defterde Ragıp’ın amaçladığı yazı örnekleri okuyucuları hem edebi yönden beslemekte hem de yaşamla ilgili geleceğe hazırlamaktadır. Bu amaçlamayı Ragıp’ın yazılarında üstün bir perspektiften edinimlemek mümkündür. Ragıp’a göre gece bekçiliği yapan, “uykularını her gün tan yerinden batıya doğru ağır ve ateşli yürüyüşü yapan parlak güneşin altında geçiren bu bütün gece uyanık adamın hayatı eğer yalnız yaz akşamlarının gündüz ki cehennemî sıcaklarından sonra yavaş ve hafif esen serin rüzgârlarını uykusundan yeni ayrılmış gözleriyle karşılamaktan ibaret olsaydı... eğer hayatının intizarları yaz gecelerinin ağır ve kesif sis dumanlarıyla dolu sakin ve naim/nemli havasında hiç bozulmayan sükunetlere mahrem, uzaklardan sönük ve yavaş ışıklar gönderdiği yıldızlara sırdaş, sinesinde sanki her şeyi yok etmek isteyen derin ve uğultusuz karanlıklara hemraz/sırdaş, dost olmakla geçseydi, tabiatın şiddetleri önünde kolay kolay rücu bilmeyen varlığı, tekmil hayatta mukavemete değer bir şeyin mevcut olmadığına kani” olacaktır. Gece bekçisi uzun ve karanlık gecelerde, şiddetli rüzgâr ve yağmur altında bir an olsun tereddüt etmeden gecenin sükunetinin devamlılığını sağlamak adına yılmaz bir savaşçı edasıyla elindeki değneği kaldırımlara ritmik darbelerle vurarak yürümekte, insanların yataklarında rahat uyuması için bedenini tüm zorluklara siper etmektedir. Aynı “bütün badirelere karşı dikilmiş sancağı müstakil ve metin varlığı ile göğüs gererek yıkılmayan ve yerinde sayan büyük Türk milleti” gibi...

Hüseyin Ragıp “Türkçe muhabbeti” yazısında (1329(12): 183) baba Yafes ve oğlu Oğuz’un mektuplaşmaları üzerinden okuyucuya Türkçenin bir okul dersi olma özelliğinin ötesinde bir kimlik kazanımı, kültür kodlarının yaşamsal devamlılığının bir zaruri olmazsa olmaz olduğunu genç okuyucuya kavratmaya çalışmaktadır. Yazıda Oğuz babasına Türkçe dersinde aldığı ceza nedeniyle bu hafta yatılı okuldan hafta sonu izni alamadığını ifade etmiş ve Ragıp, baba Yafes’in ağzından oğlu Oğuz’a hitaben “çocuklar mektebe cezaya çarpılmak için değil, çalışmanın ve insan olmanın ilk müjdelerine kavuşmak için giderler. Hususiyle ceza böyle en ziyade cezalanmak lazım gelen bir dersten olursa... bana faiz mürekkebe meselesini beceremediğinden bahçede fazla koşturduğundan dolayı içeride kalmaya mahkûm edildiğini yazsaydın o kadar gam yemeyecektim” diyerek sitemde bulunmaktadır. Oğul Oğuz’un aldığı cezadan ziyade Türkçenin nasıl ehemmiyetsiz telakki edildiği, Türkçeye nasıl kayıtsız kalındığı hususunun bir babada bıraktığı üzüntü dile getirilmektedir. Baba Öztekin oğlu Yafes bu üzüntüsünü oğlu Oğuz’a hitaben “demek şimdiye kadar sen Türkçeyi kendi lisanını kendi baba ve ana dilini ecdadının tatlı ve güzel dilini manasız ve lüzumsuz buluyor, demek onu sevmiyor ders ile meşgul olmakta bir zevk duymuyordun.

Eyvah... eğer böyleyse bu benim için ne büyük bir elem olacak. Halbuki ben senin vücudundan bir parçası olduğun kanını taşıdığın baban, şimdi yaşadığın yaşta bu cuma ana dilini bilmemek cezasıyla mahpus kaldığın mektepte okurken hiç te senin gibi değildim” diyerek değişen zamanın şartlarına rağmen öğrencilerde Türkçe farkındalığının ve hassasiyetinin devamlılığı amaçlanmaktadır.

Hüseyin Ragıp, “Türk’ün insafi” başlıklı yazısında (1329(10): 152-153) günlük yaşamdan bir kesit çerçevesinde Türk medeniyetinin kadim değerlerinin önemini, büyüklüğünü ayakkabı boyacısı bir birey üzerinden okuyucuyla buluşturmaktadır:

Türkün insafi

Hafif ve sessiz yağın yağmurun altında Babıali caddesinden çıkarak maarif nezaretinin karşısına Köprülü Mehmet Paşa türbesinin önüne geldiğim zaman çamurlu sularla ziyade kirlenen potinlerimi boyanmak için orada şehir emanetinin boyacılar tahsis ettiği kaldırım üzerinde durdum.

Bugün hiçbiri yoktu. Belki geceden beri hafif ve sessiz devam eden yağmurdan olacak. Maarif lokantasının kapısına yakın bir köşecikte bunlardan düşkün, zavallı halli birisi türbe duvarının oyuğuna büzülmüş, boya kutusunun üstüne yamanmış geceden beri kesilmeyen sessiz ve muacciz yağmurdan sakınmak için üzerine çıktığı yırtık kirli ceketinin altında uyuyordu.

Her tarafı sise bürünen divan yolu ve çemberli taş civarının dumanlı muhitinde ara sıra kaldırımlardan boğuk sesler çıkararak giden arabaların keskin ve tiz o vınlayıp geçen otomobillerin potinlerinin ökçesiyle asfalt kaldırım üzerinde seda akisleri uyandırarak dairelerine sabah jurnalini imzalamaya koşan memurların bütün bu gelip geçenlerin çıkardıkları gürültü içinde sakin ve dalgın uyuyan bu adamı uyandırdım:

-hemşerim sabahleyin para kazanmak istemez misin?

Mihaniki/gayri ihtiyari, otomatiğe bağlanmış bir hareketle hemen deminden beri kendine yataklık eden kutusunu uzattı ve bir saniye içinde fırçalarını hazırlayarak vazifesine başladı. Potinlerimin tozu ve çamuru alınırken ben sanki içinde bulunduğu aleme küserek başına ceketini çekip uyuyan bu adamı tetkik ediyordum. Yarısına kadar yağlanmış rengi atık kalıpsız fesinin altında her gün yakıcı güneşin hararetiyle pişerek siyahlaşmış simasını derinliklerinde bir elem ve zavallılık manası okunan esmer gözleri, seyrek ve kumral bıyıkları yanık bağıyla insana biraz yakın ve sıcak görünen her gün fâhir ve gurur içinde geçenlerin kurularak verdikleri yirmi paraya muhtaç bu zavallı boyacı şimdi potinlerimin temizleme işini bitirmiş onları parlatmaya uğraşıyordu.

-Hemşerim dedim, sen nerelisin?

-Ankara'nın Sivrihisar kasabasından efendi...

-Pek iyi, sen deminden uyuyordun ben uyandırdım. Hiç para kazanmak isteyenler böyle iş başında uyurlar mı?

-Ne yapayım hemşerim sabahleyin erken kalktım buraya herkesten evvel geldim ama yağmur başladı. Böyle zamanda müşteri gelmez ki... sabahtan beri daha beş para kazanmadım, şimdi siftah edeceğim...

Galiba daha söyleyecekti. Birden yanımdan geçen omzundaki uzun sırıkta şişkin ciğerler asılı ciğerciye çağırma için benimle konuşmasını kesti ve ona “iyi tarafından on paralık ciğer kesmesini söyledikten sonra bana dönerek:

-Efendi daha para kazanmadım. Vereceğin yirmiliğin on parasını şimdi şu ciğerciye versene...

Pabuçlarımı parlatma amelîyesi sükuna ermek üzereydi. Boya kutusunun yanına ihtimam ve itina ile bırakılan kırmızı ciğer parçası üzerinde pıhtılaşmış kanlarıyla fikrimi işgal ediyordu.

Sordum:

-Hemşerim, bu ciğeri yiyecek misin?

-Hayır canım şu yanımdaki türbede bir öksüz kedi var. Her gün buraya gelir, yüzüme karşı miyavlayarak benden ciğeri ister. Şimdi yine neredeyse gelecektir. Onun için aldım...

Ah ey bir “öksüz kedi” kadar yetim olan temiz ve mübarek kalpli Anadolu evladı!.. İnsanların birbirlerini boğazlamak için vasıtalar icat ettikleri bu zamanda sen ne yüksek ve necip bir kalbe maliksin ki daha kendin kuru bir ekmek parasına muhtaç iken senden medet dileyen bir öksüz kedinin imdadına koşmak duygusunu taşıyorsun...

4. SONUÇ

Basın özelinde gazetecilik ve dergicilik faaliyeti Osmanlı Devleti’nde Avrupa’ya göre yaklaşık iki asır geç başlamıştır. Bu durumun bir sonucu olarak teknik anlamda birtakım aksaklıklar yaşanmış olsa da Osmanlı fikir dünyası bilgi iletişiminin hızlandığı 19. yy.’da coğrafyalar arası bu dengesizliği giderme gayretinde olmuştur. Tanzimat dönemiyle başlayan ve Meşrutiyet dönemiyle gelişen süreli yayın faaliyetleri II. Abdülhamit döneminde hacimce daralsa da II. Meşrutiyet’in ilanının ardından hızla büyüme göstermiştir. Bu büyümenin sonuçlarından birisi olarak Talebe Defteri dönemin konjonktürü çerçevesinde öğrencilerin milli ve manevi değerlerle beslenmesini temel yayın ilkesi olarak belirlemiş bir eğitim dergisi olmuştur. Çıktığı dönem itibarıyla Osmanlı coğrafyasının tanınmış eğitimcilerinin ve fikir adamlarının güçlü kalemleriyle genç dimağları şekillendirme fırsatı yakaladığı bir yayın platformu olarak Talebe Defteri, misyonunu en güçlü şekilde icra etmiştir. Yaşamına hukuk eğitimi olarak başlayan, öğretmen ve okul idarecisi olarak eğitim camiasına katkıda bulunan Hüseyin Ragıp, Talebe Defteri dergisinde milli, manevi ve kültürel öğeleri veciz bir üslup ve öğretici bir aktarımla besleyici yazılar yazmıştır. Yazılarının içeriğini öğrencilerin toplumda öğretim hayatında karşılaştığı sorunları onları düşündürme yoluyla üstü örtülü didaktik bir üslupla oluşturmuştur. Bu bağlamda yazılarını okuyan bir birey hem akıcı üslup çerçevesinde sıkılmamakta hem de Hüseyin Ragıp’ın öğüt ve tavsiyelerini farkında olmadan içselleştirmektedir. Tüm bunlar yaşanırken bir taraftan da okuyucu eşsiz betimlemelerin kullanıldığı yazının tesiriyle bambaşka duygulara kapılmaktadır. Sonuç olarak çalışma kapsamında Talebe Defteri, Meşrutiyet dönemi dergiciliği ekseninde tanıtılmaya çalışılmış, Hüseyin Ragıp’ın yazıları kritik edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Budak, Ali. (Osmanlı Modernleşmesi Gazetecilik ve Edebiyat, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- Ercan, Recep. (2011). Osmanlı’dan Cumhuriyet’ Fikir Dergiciliği ve Sosyolojiye Etkileri, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Hüseyin Ragıp. (1329). Türk’ün İnsafı. *Talebe Defteri*, (10), s. 152-153.
- Hüseyin Ragıp. (1329). Türkçe Muhabbeti. *Talebe Defteri*, (12), s. 183.
- Hüseyin Ragıp. (1329). Gece Bekçisi. *Talebe Defteri*, (16), s. 259-260.
- Hüseyin Ragıp. (1329). Eli Değnekli. *Talebe Defteri*, (21), s. 341-343.
- Hüseyin Ragıp. (1330). Saray içi. *Talebe Defteri*, (24), s. 391.
- Hüseyin Ragıp. (1330). Bir Mektup. *Talebe Defteri*, (31), s. 397-399.
- Hüseyin Ragıp. (1332). Namuslu Adam Kimdir?. *Talebe Defteri*, (34), s. 545-547.
- Hüseyin Ragıp. (1334). Sınıfta. *Talebe Defteri*, (51-52), s. 837.
- Koloğlu, Orhan. (2010). Osmanlı Dönemi Basınının İçeriği, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Nuhoğlu, Hidayet. (1999). “Müteferrika Matbaası ve Bazı Mülahazalar”, Osmanlı, (VII): 221-229, Ankara.
- Öztoprak, İzzet. (1981). Kurtuluş Savaşında Türk Basını, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Talebe Defteri, (1), 1329/1913.
- Talebe Defteri, (16), 1329/1914.
- TDK Sözlüğü. Mizanpaj Maddesi. Erişim (15.03.2021): <https://sozluk.gov.tr/>
- Varlık, Bülent. (1985). “Tanzimat ve Meşrutiyet Dergileri”, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi, (I): 112-125, İstanbul.
- Yapar Gönenç, Aslı. (2006). Türkiye’de ve Fransa’da Dergicilik ve Kadın Dergileri, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul.

